

DKF

REFLECTIE, 1 juli 2024

DRONEGEBRUIK IN LEEWARDER WOONWIJKEN

1. Inhoud

2. Vraag
3. Reflectie

2. Vraag

De gemeente Leeuwarden heeft een onderzoeksvraag ingebracht bij de Data-ethyk Kommisje Fryslân (DKF). Deze luidt als volgt:

‘De gemeente Leeuwarden wil in het kader van herontwikkeling/ herstructurering van de woonwijk Heechterp drones laten vliegen om de ruimte en materialen van de flats in de woonwijk te inventariseren door middel van filmen/ scannen. Leeuwarden wenst van de commissie advies of en zo ja er mogelijke ethische kwesties in het geding zijn’.

De gemeente heeft op 25 april 2024 de onderzoeksvraag nader toegelicht en dit vormt samen met de aangereikte schriftelijke informatie de basis voor de reflectie van de commissie. Hieronder treft u aan de casus, de ethische reflectie en het nawoord van de Data Ethiek Commissie Fryslân.

2.1. Casus

Er vindt een experiment plaats in het kader van herontwikkeling/ herstructurering van de woonwijk Heechterp Leeuwarden. Deze herontwikkeling wil de gemeente zo circulair mogelijk realiseren. De bedoeling is dat materialen hergebruikt worden bij de herontwikkeling van de wijk, nieuwbouw van de woonblokken én herinrichting van de openbare ruimte. Om dit mogelijk te maken is het voorstel om met behulp van een drone boven Heechterp te vliegen om materialen in de openbare ruimte én materialen van de flats te filmen respectievelijk te scannen. Deze film wordt vervolgens omgezet in een catalogus waaruit opgemaakt kan worden welke materialen (soort, aantallen, kwaliteit) aanwezig zijn aan de buitenkant van de flats.

2.2. Met wie werkt gemeente Leeuwarden samen

De woningbouwcorporatie Elkien is eigenaar van bijna alle woningen in de flatgebouwen van het gebied. Zij informeren hun bewoners regelmatig over de ver(nieuw)bouwontwikkelingen in Heechterp. Ook het vliegen met drones ten behoeve van de inventarisatie van materialen wordt in de communicatie richting bewoners meegenomen. Daarin wordt (of is) ook aangegeven dat alleen de flats worden gefilmd. Grondgebonden woningen maken geen onderdeel uit van de inventarisatie.

Aeroscan is het bedrijf dat de dronevluchten gaat uitvoeren en heeft ervaring met het omgaan van privacygevoelige informatie en filmopnamen met drones. De filmopnames worden gedaan met behulp van kunstmatige intelligentie en onherkenbaar gemaakt door het vervagen van beelden, het zogenaamde 'blurren'. Achteraf zal een medewerker van Aeroscan de opnames controleren om te zien of het 'blurren' voor 100% is gelukt. De gemeente wordt in het gepresenteerde voorstel de beoogde eigenaar van de data (de geblurde versie van de film en de datacatalogus). De oorspronkelijke opnames wordt door Aeroscan vernietigd. De gemeente houdt hier toezicht op.

2.3. Welke problemen herkent de gemeente

Met het inzetten van drones worden mogelijk personen gefilmd die door Aeroscan geblurred worden. Om de privacy van bewoners te waarborgen worden met Elken en Aeroscan afspraken gemaakt over informatiebeveiliging en verwerking van gegevens.

Het doel is nadrukkelijk de inventarisatie van materialen met behulp van een drone. Het is niet de bedoeling om persoonsgerelateerde data te verzamelen/in beeld te brengen. Het gaat hier specifiek om het in kaart brengen van her te gebruiken buitenmaterialen. Volgens de gemeente is dit minder kostbaar en minder gevaarlijk dan de overwogen alternatieven zoals het plaatsen van steigers, inzet van mensen et cetera. Herbruikbare materialen binnen de flats worden geïnventariseerd door fysieke waarneming.

2.4. Op welke wijze worden bewoners geïnformeerd en waar kan met terecht voor vragen

De gemeente is voornemens om bewoners per brief te informeren over de dronevlucht, waaronder de datum waarop dit plaatsvindt en het beoogde doel. Voor eventuele vragen wordt er een telefoonnummer beschikbaar gesteld. De ervaring van de gemeente is dat hier in de praktijk weinig gebruik van wordt gemaakt. Indien er veel vragen zijn, wordt een persoonlijk gesprek of bijeenkomst mogelijk gemaakt. Van tevoren wordt bekend gemaakt dát en wanneer er wordt gevlogen. Bewoners kunnen hun gordijnen dichthouden hetgeen een mogelijkheid tot extra privacy biedt. Tijdens vluchten is de piloot herkenbaar in de wijk aanwezig, beantwoordt eventuele vragen en wordt het landingsvlak van de drone duidelijk zichtbaar gemaakt.

2.5. Belang van de reflectie

De gemeente Leeuwarden ziet een toenemende vraag op de inzet van drones in zijn algemeenheid en ontvangt diensgevolge graag een brede reflectie met inachtneming van de publieke waarden op de inzet van drones in zijn algemeenheid en specifiek op het hierboven beschreven experiment. Op deze manier wordt met een externe blik de diverse gezichtspunten opgehaald die van invloed kunnen zijn op de inzet van drones.

5. REFLECTIE

De reflectie van de Data-ethyk Kommisje Fryslân (DKF) op het gebruik van drones door de gemeente Leeuwarden in de wijk Heechterp benadrukt een aantal cruciale ethische dilemma's die zorgvuldig overwogen mogen worden.

- Het gebruik van drones biedt aanzienlijke voordelen in termen van efficiëntie en kostenbesparing voor materiaalinventarisatie. Echter, deze voordelen moeten zorgvuldig worden afgewogen tegen de potentiële negatieve impact op privacy en veiligheid. Gemeenten hebben beperkte bevoegdheden in het luchtruim, maar kunnen wel voorwaarden stellen aan landingen en opstijgingen. Het opnemen van dronegebruik in huurovereenkomsten zonder voldoende transparantie over alternatieve methoden en afwegingen kan als juridische legitimatie worden gezien, wat het draagvlak onder huurders negatief beïnvloedt. Deze overwegingen moeten centraal staan in de besluitvorming om een evenwicht te vinden tussen doel en middel. In de wijk Heechterp, waar het vertrouwen in de overheid al laag is, kan het gebruik van drones als invasief en bedreigend worden ervaren, ondanks maatregelen zoals het blurren van beelden met kunstmatige intelligentie. Daarnaast blijft er altijd een risico op menselijke fouten tijdens de controle van deze beelden. Het respecteren van de privacy van bewoners, vooral in kwetsbare wijken, is essentieel. Dit vraagt om extra zorg en aandacht vanuit de gemeente om het vertrouwen van bewoners te herstellen en te behouden.
- Het gebrek aan transparantie over de doelen en methoden van dronevluchten kan leiden tot wantrouwen en weerstand onder bewoners. Het is van cruciaal belang dat de gemeente volledig en tijdig informatie verstrekt over de droneactiviteiten, inclusief de verzamelde data en de specifieke doelen van de vluchten. Actieve betrokkenheid van bewoners, door hen de gelegenheid te geven vragen te stellen en zich uit te spreken, is noodzakelijk om transparantie en vertrouwen te waarborgen. Dit sluit aan bij de ethische principes van communicatieve ethiek, die het belang van open en eerlijke communicatie benadrukken.
- De inzet van drones moet niet alleen efficiënt maar ook duurzaam zijn. Dit omvat beleidsregels voor de toegang tot en het hergebruik van filmopnames, evenals de overweging van milieu-impact en energieverbruik. Duurzaamheid moet centraal staan om bij te dragen aan een verantwoorde en milieuvriendelijke toepassing van technologie in stedelijke herontwikkelingsprojecten. Dit is in lijn met de ethische benadering van milieufilosofie, die pleit voor ecologische duurzaamheid en respect voor de natuur.
- Het gebruik van drones in kwetsbare wijken kan het toch al lage vertrouwen in de overheid verder ondermijnen. Duidelijkheid over de bescherming van de gemeenschap, de rechtsgrondslag van gegevensverwerking en procedures bij incidenten zijn essentieel. Transparante communicatie en actieve betrokkenheid van bewoners zijn cruciaal om het vertrouwen te vergroten. Richtlijnen voor het omgaan met toevallige opnames van strafbare feiten zijn noodzakelijk om juridische en ethische complicaties te vermijden. Dit benadrukt de noodzaak van rechtvaardigheid en eerlijkheid in de besluitvorming.

- Het respecteren van de autonomie van bewoners betekent dat hun bewegingsvrijheid niet onnodig beperkt mag worden door dronevluchten. Technische oplossingen moeten gepaard gaan met aandacht voor ethische aspecten en machtsverhoudingen, waarbij de belangen van de meest kwetsbaren centraal staan. Bewoners moeten inspraak hebben in beslissingen die hun dagelijks leven beïnvloeden. Transparantie over hoe deze ethische kwesties worden aangepakt, is essentieel om autonomie te waarborgen en het vertrouwen te behouden.
- Het waarborgen van dataprivacy, toekomstige audits en het onderkennen van mogelijke risico's vereist een Data Protection Impact Assessment (DPIA) bij het gebruik van drones. Het experiment moet grondig worden geëvalueerd om de impact en effectiviteit van de maatregelen te beoordelen en bij te dragen aan de gemeentelijke visie en ethische codificatie.
- Bij vergelijking van de toegepaste ethische waarden van DKF met die van de gemeente Leeuwarden valt op dat privacy, autonomie en duurzaamheid (al hoeveel in bredere context bij gemeente Leeuwarden) in beide ethische waardensets naar voren komen. Daarnaast zijn er waardensets die niet zijn toegepast maar wel door de gemeente Leeuwarden worden omarmd zoals rechtvaardigheid (eerlijkheid en gelijke behandeling), menselijke waardigheid (is een grondrecht en verschillende betekenissen en uitleg maar raakt aan mensenrechten), controle op technologie (het beheren van technologische ontwikkelingen) en veiligheid en mienskip. In deze casus kwam veiligheid als waarde niet aan bod (ander domein) en het begrip mienskip (gemeenschap) is lastig te vertalen naar een ethische waarde. De waarden proportionaliteit, transparantie en vertrouwen komen niet voor bij de gemeente Leeuwarden en zouden (zeker de eerste twee) een waardevolle toevoeging kunnen zijn aan de ethische waarden die de gemeente nastreeft.

De commissieleden die aan deze reflectie hebben bijgedragen zijn: Willem Bantema, Mandy Bosma, Joost Gerritsen, Manon Hegeman, Rienk Jonker, Henri Kruiper, Rudolf Simons (voorzitter) en Hilde Tjeerdema.

Leeuwarden, 1 juli 2024

DKF

